

Катерина КУЗЬМІНА

здобувачка освітньо-професійної програми
«Публічне управління та адміністрування», ЗУНУ
Науковий керівник – Лідія КРУП'ЯК, канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,
публічного управління та персоналу
Західноукраїнського національного університету

РОЗВИТОК ФОРМ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ В МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ

Конституційне підґрунтя місцевого самоврядування в Україні ґрунтується на визнанні за кожним громадянином права та реальної спроможності безпосередньо впливати на вирішення питань, що стосуються його повсякденного життя. Стаття 140 Конституції України фіксує цей принцип у вигляді права і реальної здатності територіальної громади самостійно управляти справами місцевого значення.

На практиці ці гарантії реалізуються через розгалужену систему механізмів громадської участі. Протягом трьох десятиліть незалежності вона зазнала суттєвої трансформації: від класичних форм – загальних зборів мешканців і місцевих ініціатив – до повноцінних цифрових платформ прямого волевиявлення.

Базовий перелік форм участі громадськості у місцевому самоврядуванні закріплено у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР [5]. Поряд із цим у практиці місцевого самоврядування набули поширення форми, врегульовані галузевим законодавством: консультативні ради при органах влади, громадські бюджети (партисипативні бюджети), а також електронні петиції, запроваджені Законом України «Про звернення громадян» у редакції 2015 р. [6].

Серед усіх сучасних інструментів громадської участі електронні петиції виокремилися як найбільш затребуваний і масовий формат. Їхню правову базу створила стаття 23-1, уведена до Закону України «Про звернення громадян» Законом № 577-VIII від 2 липня 2015 р. [4].

Механізм побудований за простим принципом: будь-який громадянин може сформулювати ініціативу і розпочати збір підписів на сайті відповідного органу влади або через веб-ресурс уповноваженої громадської організації.

Принципово важливою відмінністю е-петиції від звичайного звернення є те, що після подолання кількісного бар'єру рада зобов'язана винести питання на розгляд і надати публічно обґрунтовану відповідь. Закон № 577-VIII прив'язує мінімальний поріг підписів до чисельності населення: найменші громади (до 1 тис. мешканців) потребують щонайменше 50 голосів, тоді як для мільйонних міст ця планка становить 1 000 підписів [4].

2025 рік позначився десятою річницею від запуску інституту е-петицій до органів місцевого самоврядування. За цей час мешканці обласних центрів надіслали сукупно близько 33 500 колективних звернень, а відповідні сервіси сьогодні функціонують на майданчиках кожного обласного центру. Сімдесят три відсотки рад обрали платформу E-DEM, яка об'єднує вже понад сотню громад по всій країні.

Розподіл петицій за темами виразно відображає те, що найбільше хвилює мешканців при безпосередній взаємодії з владою. Статистика E-DEM свідчить, що дві з п'яти петицій (понад 40%) присвячені питанням благоустрою – стану парків, вуличної реклами, санітарної інфраструктури; кожна четверта (близько 25%) – транспортній і дорожній тематиці [1]. За даними ЧЕСНО, у Київській міській раді транспорт стабільно очолює рейтинг тем і у 2024 р. становив 27,1% від загальної кількості звернень [2].

Красномовним прикладом розриву між громадською підтримкою і реальним рішенням влади стала петиція № 12969 щодо збереження Китаївського археологічного комплексу. У 2024 р. вона збрала 8 692 підписи – рекордний результат серед усіх звернень до Київради за рік – і впевнено перетнула встановлений поріг у 6 000 голосів. Попри це депутати відхилили ініціативу. Ця ситуація наочно демонструє внутрішню суперечність чинної моделі: досягнення кількісного порогу є лише формальним правом на розгляд, але жодним чином не зобов'язує раду ухвалити позитивне рішення.

Нерівномірність вимог до кількості підписів – чи не найбільш очевидна вада чинної системи. Столиця вимагає 6 000 голосів, Харків – 5 000, Дніпро – 3 000, тоді як Миколаїв і Одеса обмежилися тисячею; третина міськрад (36%) зупинилася на позначці 250 підписів. Така розбіжність не є випадковою: за відсутності законодавчого обмеження зверху окремі ради фактично перетворили порогову вимогу на механізм блокування небажаних ініціатив.

Не менш гострою є проблема наступного кроку – реального виконання петицій, що їх рада офіційно підтримала. Моніторинг ЧЕСНО 2025 р. показав: значна частина успішних звернень фактично «замерзає» після голосування, а відстежити їх подальшу долю громадянин не може, оскільки публічної системи звітності просто не існує [3].

Окремого розгляду заслуговує питання цифрової безпеки та справжності зібраних підписів. Платформи суттєво відрізняються за рівнем захисту: частина з них досі не має надійних інструментів для фільтрації автоматизованих «голосувань», що ставить під сумнів достовірність результатів.

Усвідомлення цих недоліків спонукало до пошуку системного законодавчого вирішення. Його втілення – законопроект № 7283 «Про народовладдя на рівні місцевого самоврядування», розроблений спільно з Українським незалежним центром політичних досліджень упродовж 2021–2022 рр. і внесений до Верховної Ради України.

Паралельно Стратегія розвитку громадянського суспільства на 2021–2026 рр. [7] визначає цифровізацію відносин між громадянами та органами місцевого самоврядування стратегічним пріоритетом. Практичним проявом цього курсу стала поява платформи «Взаємодія» на petition.dii.gov.ua, вбудованої в екосистему Дії: тепер мешканець може подати петицію до будь-якого ОМС через єдиний верифікований застосунок, не реєструючись окремо на кожному місцевому ресурсі.

Десятирічна практика застосування е-петицій в Україні переконливо засвідчила: цей інструмент здатен стати реальним містком між мешканцями і радою – але лише за умови усунення структурних вад. Завищені бар'єри підписів у великих містах,

відсутність публічного контролю за виконанням ухвалених рішень і спадна активність громадян вимагають не точкових виправлень, а комплексної реформи. Першочергово необхідно: зафіксувати у законі граничну верхню межу кількості підписів; зобов'язати ради публікувати регулярні звіти про стан реалізації підтриманих петицій; перевести всі ОМС на єдину захищену платформу; а також надати внутрішньо переміщеним особам повноцінне право брати участь у петиційному процесі за місцем їхнього фактичного проживання.

Список використаних джерел:

1. Асоціація міст України. Єдина система місцевих петицій: ініціуй, підтримуй, впливай. URL: <https://auc.org.ua/novyna/yedyna-systema-miscevyh-petyciy-iniciuy-pidtrymuy-vplyvay>
2. Громадський рух ЧЕСНО. Транспорт, культурна спадщина і земельні питання: якими були петиції Києва в 2024 році? 2025. URL: <https://www.chesno.org/post/6413/>
3. Громадський рух ЧЕСНО. У минулому році кияни подали найменшу кількість петицій. Аналіз ЧЕСНО. 2025. URL: <https://www.chesno.org/post/6418/>
4. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про звернення громадян» щодо електронного звернення та електронної петиції» від 2 липня 2015 р. № 577-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/577-19>
5. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
6. Закон України Про звернення громадян від 02.10.1996 № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Указ Президента України «Про Стратегію розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки» від 27 вересня 2021 р. № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021>